

Oslo 14.06.2024

Riksantikvarens håndverkstrategi – høringsinnspill

Studieforbundet kultur og tradisjon og Norges Husflidslag takker for muligheten til å komme med innspill til Riksantikvarens håndverkstrategi. Vi benytter også anledningen til å takke for det digitale åpne møtet som ble arrangert 30. mai. Møtet var en nyttig og viktig anledning til å høre andres synspunkter, og til å kunne stille oppklarende spørsmål. Vi synes det er veldig bra at det kommer en håndverksstrategi på plass, og er langt på vei enig i forslaget som er lagt frem. Vi har imidlertid noen punkter som vi ønsker å kommentere.

Før vi går inn på hovedspørsmålet i denne høringen vil vi først presenterer noen kommentarer til strategidokumentet Del1.

Helt innledningsvis slås det fast at strategien skal:

Bidra til at eiere og forvaltere har tilstrekkelig og stabil tilgang på håndverkere med relevant kompetanse. Strategien går frem til 2035.

Vi er glade for at Riksantikvaren har forlenget tidsperioden strategien skal dekke fra 2030 til 2035, men vi mener fortsatt at det er helt nødvendig, for å nå det overordnede målet, at strategien må være ytterligere langsiktig og vi foreslår en tidsramme frem til 2050.

I Innlednings kapittel 3, nevner en så vidt immateriell kulturarv og håndverkets egenverdi som dette. Videre nevnes internasjonale konvensjoner helt summarisk. Vi mener at statens forpliktelser gjennom å ha ratifisert Unescos konvensjon for vern av den immaterielle kulturarven av 2003 er av en slik karakter at vi stiller oss undrende til denne «ikke-presentasjonen» av konvensjonens formål. Vi savner også en henvisning til FNs bærekraftsmål da disse i stor grad peker på både klimautfordringene og viktigheten av bevisst produksjon og konsum. Tema som re-bruk og ombruk er eksempelvis ikke belyst i strategien. I senere tid sees dessuten 2003 konvensjonen og FNs bærekraftsmål i en stadig tettere sammenheng.

Under kapittel 4 Avgrensning står følgende: Strategien skal omfatte allmenn og spesialisert håndverkskompetanse som er nødvendig for å ivareta kulturminner og kulturmiljø. *Det omfatter eksteriør, interiør, inventar, fartøy og grøntanlegg.*

Vi kan ikke se at strategidokumentet på noe nivå omhandler interiør, inventar, eller grøntanlegg. Dette siste er fullstendig utelatt. Vi mener dette er en betydelig svakhet ved strategien at vi anbefaler en gjennomgående omarbeiding hvor disse feltenes behov ivaretas. Vi reagerer på at perspektivet i strategien er, hva vi opplever, kraftig og ensidig dominert av hensynet til bygg og byggenæringen. Dette medfører, på noen områder, også en noe unyansert og ufullstendig beskrivelser av nå-situasjonen.

Kapittel 5, Overordnet mål og målstrategi; Her er det gjennomgående brukt formuleringen «Riksantikvaren ønsker». Dette er en lite proaktiv formulering og igjen, dersom det overordnede målet skal tas på alvor, er det helt nødvendig at Riksantikvaren gir klart uttrykk for hva etaten mener er nødvendig tiltak for å nå målet.

Før vi går til hovedspørsmålet har vi noen bemerkninger til Del 4, Vedlegg. Vi berømmer oppsettet med begrepsforklaringer, de er nyttige for leseren og for fremtidige brukere av strategien. Vi savner imidlertid en forklaring på begrepet «kulturarvssektoren» som brukes forholdsvis mange steder i teksten. Hvordan definerer Riksantikvaren dette begrepet?

Hva gjelder forklaring på begrepene *Ikke-formell* og *Uformell opplæring* foreslår vi en endring i teksten; *Ikke-formell opplæring* er strukturert læring som skjer utenfor det formelle utdanningssystemet.

Læringen er målrettet og ofte organisert av ulike institusjoner, frivillige organisasjoner eller grupper, men leder ikke til offentlig godkjent kompetanse.

Uformell opplæring er læring som skjer naturlig i dagliglivet, uten en bestemt struktur eller målsetting. Denne læringen er ofte ikke bevisst planlagt som læring.

I kapittel 2, Aktører og roller står det at det er særlig utdanningsprogrammene Bygg- og anleggsteknikk og Håndverk, design og produktutvikling i videregående opplæring som omfattes av strategiarbeidet.

På hvilken måte strategien omfatter studieprogrammet Håndverk, design og produktutvikling kommer ikke tydelig frem og bør klargjøres. Vi viser til vår kommentar til kapittel 4, Avgrensning.

I teksten som beskriver byggenæringen står det; «I tillegg finnes en rekke bransjeforeninger som jobber for interessene til...» Dette mener vi rett og slett ikke medfører riktighet, det er snarere mangel på bransjeforeninger som er en utfordring.

De små og verneverdige tradisjonshåndverksfagene situasjon preges av at det ikke finnes bransjeforeninger for de aller fleste av disse. Fagenes interesser ivaretas av interesseorganisasjoner eller andre mindre formelle parter.

Vi ber også om en tilføyelse på side 31 i listen over aktører på feltet. «**Husflidskonsulentene:** Norges Husflidslag har en nasjonal fagstab med konsulenter. Husflidskonsulentene jobber alle fylker og er et viktig bindeledd mellom enkelthåndverkere og andre relevante fagmiljø innen de små tradisjonshåndverksfagene, museer, skoler og fylkeskommunene. De fungerer både som rådgivere og formidlere.»

Så til hovedspørsmålet.

«Er satsningene og målsettingene riktige og relevante?»

Ja, satsningen er riktig, helt nødvendig og høyst relevant for å oppnå en varig og stabil tilgang på nødvendig handverkskompetanse. Men, målformuleringene er av en slik karakter at de er svært vanskelige å måle i etterkant. Bruken av ordet *ønsker* bidrar sterkt til dette. De planlagte handlingsplanene vil forhåpentligvis ha en mer konkret og tydeligere tiltaks- og målformulering

Strategisk satsning 1- Handverkskompetansen og -kapasiteten skal styrkes

For å oppnå dette er fylkeskommunens rolle helt avgjørende for å få til en varig og stabil tilgang på den kompetansen Riksantikvaren etterspør. Den nedadgående trenden hva gjelder tilbud innen opplæringsprogrammet Håndverk, design og produktutvikling må snu. Det er per i dag eksempelvis ingen utdanningsmuligheter på videregående skole innen trefagene, nord for Trondheim.

Dersom en ikke får til et godt dimensjonert tilbud over hele landet, er landslinjer en godt fungerende modell som allerede finnes for noen få fag.

Utredningen fra 2016, *Lenge leve tradisjonshåndverket*, foreslår en rekke tiltak for å styrke opplæringstilbudene i tradisjonshåndverksfagene som er like relevante i dag.

Vi er helt enige i at det er et stort behov for synliggjøring av mulighetene i arbeidsmarkedet innen kulturminnevernet. Rådgivere i ungdomsskolen må ha tilgang på oppdatert informasjon over yrkesmulighetene som ligger i opplæringsprogrammene Bygg og anleggsteknikk og Håndverk, design og produktutvikling. Riksantikvaren kan ta initiativ til å lage informasjonskampanje og materiell til denne målgruppen.

Den nasjonale dimensjoneringen av vg2 tilbudene må stå i samsvar med behovene for kompetanse. For å styrke søkningen til programmene er det helt nødvendig at tilbudene har stabilitet og forutsigbarhet. Ikke minst støtter vi viktigheten av at lærlingeordningen utvikles og foreslår at det lages insentiver/økonomiske særordninger for små lærebedrifter innen en gruppe definerte fag, for å stimulere til at bedriftene i fagene regelmessig tar inn lærlinger. Vi registrer, på side 14, at Riksantikvaren ønsker et samarbeid med utdanningssektoren og byggenæringen om å styrke rammebetingelsene for lærebedrifter. Det ønsker vi svært velkomment og tar for gitt at også lærebedrifter som tar imot elever fra de 40 fagene i opplæringsprogrammet Håndverk, design og

produktutvikling omfattes av det samme. Små foretak har helt andre utfordringer enn større bedrifter og dette må reflekteres i nye ordninger.

Det er svært bra at Riksantikvaren ser mulighetene som ligger i å utvikle læreplanen slik at det kan legges til rette for tilbud også for voksne håndverkere som ønsker en fornyelse, eller videreutvikling av allerede ervervet erfaring og kunnskap. Modulstrukturering av utdanningstilbud slik at de er tilpasset en yrkessituasjon er bra med tanke på rekruttering. Vi vil spesielt også trekke frem Hjerleid vg skole og de øvrige to kulturarvsskolene som viktige opplæringsarenaer for både ungdom og voksne. Disse utdanningsmiljøene har et utviklingspotensialet, og stabil og økt finansiering er en forutsetning for å utnytte dette potensialet.

Mål 4 peker på behovet for flere fagskoler, dette støtter vi fullt ut. Vi henviser i midlertidig til, og støtter følgende fra Kulturvernforbundet: Vi mener imidlertid at spesifikasjonen om at dette (fagskoletilbudet) må være «tilpasset markedets behov», som er nevnt under mål fire, bør tas ut. For det små tradisjonsfagene er det ikke nødvendigvis stor etterspørsel, men det er likevel viktig at kompetansen videreføres. Her kommer vi tilbake til behovet for en helhetlig, nasjonal plan for å ivareta fagene. Behovet for denne type kompetanse vil også komme til syne i forbindelse med kirkeløftet. Fagskolesektoren har i dag noen gode fagtilbud, rettet mot bygg, men det mangler helt tilsvarende tilbud som ivaretar interiør og inventar som f.eks tekstiler. Pr i dag skjer opplæring innen tekstilfag stort sett i regi av friville organisasjoner. Det er stor interesse for et utdanningstilbud som gir formell kompetanse.

Ikke formelle opplæringstilbud står omtalt i siste avsnitt av kapittel 6 i mål 5: Vi er glade for at det er tatt med et eget mål for å videreutvikle ikke-formelle opplæringstiltak innenfor frivillige organisasjoner, og at disse har styrket kapasitet. Vi påpeker også her behovet for forutsigbar driftsstøtte til aktørene. Der står studieforbund og frivillige organisasjoner nevnt blant de som tilbyr kurs og annen opplæring. Det er bra, og vi mener at det frivillige feltet, med sin store brede og sine mange tusen engasjerte personer bør tillegges større vekt bedre enn som så. Mangfold i bredde og kompetanse innen det frivillige kulturminnevernet er en enorm ressurs som bør anerkjennes for den samfunnsinnsatsen de utgjør. Vi mener Riksantikvaren kan få svært god «drahjelp» hva gjelder synliggjøring av, samt nettverksbygging mellom frivillige og bedrifter med tanke på å rekruttere fremtidige kompetente tradisjonshåndverkere.

Vi viser spesielt til Kulturvernforbundets rolle som kommunikasjonskanal og koordinator på feltet. Vi vil også peke på fylkeskommunenes mulighet i å samarbeide med studieforbundene, dette er per i dag en lite utviklet mulighet.

Strategisk satsing 2 - Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminne og -miljø

Vi ser det som helt nødvendig at det skjer en gjennomgang av retningslinjer knyttet til anbud og anskaffelsesloven samt som det nevnes tilskuddsforskrifter, og godkjenningsordninger. Små foretak har helt andre utfordringer enn større bedrifter og dette må reflekteres i nye ordninger. Når det gjelder å etablere ordninger for kobling mellom marked og bedrift er vi av den oppfatning at det er vil være mer hensiktsmessig å videreutvikle eksisterende ordninger som eksempelvis registeret i regi av Norsk Håndverksinstitutt, heller enn å etablere noen ny form for register. God bestillerkompetanse og oppdragsforståelse er uten tvil av stor viktighet og det gjelder både for eier/forvalter og for håndverker. Lett tilgjengelig informasjon og også tilbud om kurs online for eiere/forvaltere/håndverkere vil kunne være aktuelle tiltak. Online opplæringstilbud har studieforbundene mye erfaring med.

Strategisk satsing 3 – Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes

Det første delmålet peker på behovet for utvikling av oppdatert kunnskapsgrunnlag. Her savner vi materialleverandørene inkludert i beskrivelse av behovet. Dette er en gruppe som er helt sentral for råvaretilgangen til istandsettingstiltak. Som det står på side 20 «Materialkunnskap er av stor betydning for et godt bygnings- og fartøyvern» - Vi tillater oss å påpeke at dette er like viktig for alle typer materiell istandsetting. Det ivaretar også viktig kunnskap om natur, naturbruk og skogforvaltning. Dette er kunnskap som har en økende aktualitet i tråd med nye og klimarelaterte utfordringer og skader. I denne sammenhengen påpeker vi at delmål 4 på side 21 må inkludere hele bredden av fagmiljø for å

kartlegge hvilke håndverkskunnskap som mangler, ikke bare den som relateres til bygninger, anlegg og fartøy. Her vil vi igjen referere til kapittel 4 og beskrivelsen av strategien virkeområde. De frivillige kulturvernorganisasjonene har også mye kunnskap i forhold til mål 3: Forståelsen for og bruken av tradisjonelle materialer og metoder, og bør involveres også her. Det samme gjelder mål 5 og 6. Her kan gammel kunnskap være vel så viktig som ny.

Del 3, Oppfølging og virkemidler

Avslutningsvis har vi noen få kommentarer til Kapittel 9 Oppfølging og mulige virkemidler. Tidshorizonten for strategien har vi allerede påpekt og vårt eksempel fra vårt høringssvar fra januar, illustrerer godt hvorfor vi mener Riksantikvaren bør vurdere å tenke ytterligere frem i tid. «Skal en oppnå en varig endring og jevn rekruttering inn i de aktuelle håndverksfagene (som heller ikke vil være en statisk gruppe fag) vil strategien minst måtte ha et 15 års perspektiv. Dagens 16 åring som skal overbevises om at håndverksutdanning er et godt karriere- og yrkesvalg vil være ferdig med sin grunnutdanning tidligst våren sommeren 2029.» En naturlig oppfølging av en lengre tidslinje for strategien vil være handlingsplaner av 5 års varighet. Dimensjonering og rigging av utdanningstilbud er lange prosesser før tilbud er innarbeidet og kjent for potensielle søkere.

Til avslutning viser vi til Kulturvernforbundets formuleringer og stiller oss fullt ut bak disse: «Vi støtter også opp om punktet vedrørende realisering av strategien, at dette er avhengig av et godt samarbeid med regionalforvaltning, utdanningssektoren, byggenæringen og andre kulturhistoriske fagmiljø. Vi ber om at kulturvernorganisasjonene involveres i det videre arbeidet der det er relevant. Vi påpeker samtidig at realisering av strategien også er avhengig av politisk handling, som også gjenspeiles i budsjettene.

Vi ber om at kulturvernorganisasjonene involveres i det videre arbeidet der det er relevant.»

Vi ser frem til å følge Riksantikvarens arbeid med håndverksstrategien og utvikling av den første handlingsplanen, og ønsker lykke til med arbeidet

Vennlig hilsen

Solveig Torgersen Grønder
Seniorrådgiver
Norges Husflidslag

Kjærsti Gangsø
Dagligleder
Studieforbundet kultur og tradisjon